

گزارش کوتاه

اولین گزارش زنبور (*Tetramesa phragmitis* (Hymenoptera: Eurytomidae) از ایران

یونس کریم‌پور

گروه گیاه‌پزشکی دانشکده کشاورزی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

مسئول مکاتبات: یونس کریم‌پور، پست الکترونیک: y.karimpour@urmia.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۰/۱۹

۵ (۱) ۹۹-۱۰۲

تاریخ دریافت: ۹۵/۱۲/۰۹

چکیده

زنبور ساقه‌خوار نی، *Tetramesa phragmitis* (Erdös, 1952) برای اولین بار از ایران گزارش می‌شود. نمونه‌های این زنبور طی بررسی عوامل مهار زیستی گیاه نی، (*Phragmites australis* (Cav.) (Poaceae) در استان آذربایجان غربی از ارومیه جمع‌آوری و شناسایی شد. این گونه، در منطقه Trans-Palaeartic انتشار دارد.

واژه‌های کلیدی: زنبور ساقه‌خوار نی، *Tetramesa phragmitis*، ارومیه

مقدمه

جمع‌آوری شده بودند. ساقه‌های جمع‌آوری شده، ساقه‌های زمستان‌گذران نی بوده و خشکیده بودند.

زنبور *T. phragmitis* اولین بار از کشور مجارستان جمع‌آوری و ضمن توصیف به همراه گونه دیگری از این جنس به نام *T. phyllostachitis* (Gahan) توسط Erdös (1952) در جنس *Gahaniola* (Erdös, 1952) قرار داده شدند. جنس *Gahaniola* به علت وجود ۶ بند تازکی و ۲ بند چماقی در شاخک ماده‌ها، از سایر جنس‌های این خانواده متمایز می‌شود. با این حال، Claridge (1961) متذکر شد که وجود ۶ بند تازکی در افراد ماده بسیاری از گونه‌های زنبورهای جنس *Tetramesa* ویژگی رایجی است و نمی‌تواند مبنایی برای جداسازی جنس‌ها از هم‌دیگر باشد. این دانشمند ضمن اشاره به این نکته که نمونه‌های Type گونه فوق را مشاهده نکرده است، تنها از روی اشکال ترسیمی و نسخه اصلی توصیف اولیه، نام *Gahaniola* را هم‌نام *Tetramesa* قرار داد. بعداً و با بررسی بیشتر نمونه‌ها و مقایسه آن‌ها با نمونه‌های جمع‌آوری شده از اوکراین، هم‌نامی *Gahaniola* با *Tetramesa* مورد تأیید قرار گرفت (Zerova, 1976; Thuróczy, 1992). جنس *Tetramesa* به‌عنوان یک جنس تک‌نیایی (مونوفیلیتیک)

نی، (*Phragmites australis* (Cav.) از تیره Poaceae گیاهی دائمی، علفی، ریزوم‌دار و دارای انتشار جهانی است که از رایج‌ترین علف‌های هرز دنیا محسوب می‌شود (Clevering & Lissner, 1999; Holm et al., 1977). در بررسی‌های مربوط به فون حشرات گیاه‌خوار مرتبط با نی در منطقه ارومیه، نمونه‌هایی از ساقه‌های این گیاه که به شدت به لارو گونه‌های زنبور ناشناخته آلوده شده بودند، در طبیعت مشاهده و پس از جمع‌آوری به آزمایشگاه منتقل شدند. ساقه‌ها داخل ظروف شیشه‌ای آکواریومی قرار داده شده و روی ظروف با پارچه توری پوشانده شد. ظروف، روزانه مورد بازدید قرار گرفته و با ظاهر شدن اولین حشرات کامل زنبور از درون ساقه‌ها، تعداد و تاریخ خروج آن‌ها ثبت شد. نمونه حشرات کامل فرم‌دهی و به شرح زیر شناسایی شدند:

Tetramesa phragmitis (Erdös, 1952) (Hym., Eurytomidae)

نمونه‌های مطالعه شده این زنبور شامل تعداد ۲۷ ماده و ۲۳ نر بودند که ساقه‌های نی آلوده به لارو آن‌ها در اواخر فروردین ۱۳۹۴ از مناطق اطراف ارومیه، شامل اطراف جاده ارومیه-مهاباد (تا کیلومتر ۳۰)، دره قاسملو و دشت نازلو

پیش‌گرده کوچک‌تر، و تعداد آن‌ها بیشتر، فلاژلومر ۷ بندی و دارای موهای خیلی ریز پراکنده، ساقهٔ اولین ترژیت کوتاه بوده و طول آن حداکثر دو برابر پهنای آن، طول متازوما نیز ۰/۶۵-۰/۵۰ میلی‌متر و به درازای مزوزوما است. این گونه متعلق به منطقهٔ Trans-Palaearctic بوده و از اروپای مرکزی (مجارستان، جمهوری چک)، مولداوی، روسیه، نواحی مرکزی آسیا، شرق دور روسیه و ژاپن گزارش شده است (Zerova, 2016).

غیر از این زنبور، تاکنون سه گونه از مگس‌های خانواده Chloropidae به نام‌های *Lipara lucens* (Meigen)، *Calamancosis* و *Cryptonevra falvitaris* (Meigen) در منطقهٔ ارومیه از روی نی جمع‌آوری و گزارش شده (Karimpour, 2014, 2015) و زیست‌شناسی مقدماتی *L. lucens* نیز در این منطقه مورد بررسی قرار گرفته است (Karimpour, 2013). نمونه‌های زیادی از حشرات کامل نر و مادهٔ این زنبور در کلکسیون حشرات گروه گیاه‌پزشکی دانشکدهٔ کشاورزی دانشگاه ارومیه نگه‌داری می‌شوند.

سپاس‌گزاری

از همکار گران‌قدر آقای دکتر حسین لطفعلی‌زاده از بخش تحقیقات گیاه‌پزشکی، مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان آذربایجان شرقی در شناسایی زنبور نهایت سپاس‌گزاری را دارد.

(Lotfalizadeh *et al.*, 2007)، دارای ۲۰۴ گونه (Noyes, 2015) متشکل از زنبورهای گیاه‌خواری است که انتشار جهانی داشته و لارو آن‌ها از بافت‌های درونی تیره‌های گیاهی مختلف تغذیه می‌کنند (Zerova, 1976; 1978).

زنبور *T. phragmitis* با ترکیبی از ویژگی‌های زیر از سایر گونه‌های این جنس قابل تفکیک است: رگ‌بال حاشیه‌ای در بال‌های جلویی، نسبتاً کوتاه و کمی پهن شده است. ساقهٔ متازوما در نرها کوتاه بوده و شاخک آن‌ها نیز دارای موهای خیلی ریز پراکنده است. در افراد مادهٔ این زنبور، طول بدن ۲/۷ تا ۴/۳ میلی‌متر، بدن قوی، مزوزوما پهن و سر بزرگ، رنگ کلی بدن تیره بوده اما نقاط قهوه‌ای روشن در اطراف کلیپتوس، گونه و (در بعضی نمونه‌ها) در اطراف چشم‌ها، و گاهی در طرفین قفس سینهٔ میانی وجود دارد. تگولا زرد است و نقاط زردرنگ در روی پیش‌گرده دیده می‌شود که مشخصه‌ای برای تعداد زیادی از گونه‌های *Tetramesa* است. اندازه‌ی نقاط زردرنگ فوق، بسیار متغییر بوده و از ریز در زوایای بیرونی پیش‌گرده تا خیلی بزرگ در طرفین جانبی پیش‌گرده مشاهده می‌شوند. پیش‌ران اکثراً تیره‌رنگ، اما در قسمت راسی زرد، بقیهٔ قسمت‌های پا زرد روشن، بال‌های جلویی در زیر رگ‌بال حاشیه‌ای دارای نقاط زرد ناواضح، رگ‌بال‌ها زرد، شاخک‌ها زرد مایل به قهوه‌ای و موهای ریز روی بدن خیلی به چشم نمی‌آیند.

در افراد نر، طول بدن ۳/۳-۳/۱ میلی‌متر و رنگ‌آمیزی و نقش و نگارها (نگاره‌های روی بدن) شبیه ماده‌ها؛ با این حال، نقاط زردرنگ روی صورت و زوایای جلویی

References

- Claridge, M.F. 1958. *Tetramesa* Walker 1848, a valid name for *Isosoma* Walker 1832 in place of *Harmolita* Motschulsky 1863, with a short discussion of some eurytomid genera (Hym., Eurytomidae). The Entomologist's Monthly Magazine, 94: 81-85.
- Clevering, O. & Lissner, J. 1999. Taxonomy, chromosome numbers, clonal diversity and population dynamics of *Phragmites australis*. Aquatic Botany. 64: 185-208.
- Erdős, J. 1952. Observationes systematicae supra familiam Eurytomidarum. Folia Entomologica Hungarica, 5(4): 119.
- Erdős, J. 1955. Megfigyelések a nád kártevőiről és azok parazitáiról. Observationes de insectis noevos eorumque parasitis in *Phragmites vulgaris* Lam. Allattani Közlemények, 45: 33-48.

- Holm, L.G., Plucknett, D.L., Pancho, J.V. & Herberger, J.P. 1977. The World's Worst Weeds: Distribution and Biology. University Press of Hawaii, Honolulu, Hawaii.
- Karimpour, Y. 2013. Biology of the common reed gall forming fly *Lipara lucens* (Diptera: Chloropidae) in Urmia region, Iran. Journal of Entomological Society of Iran, 33(3): 11-24.
- Karimpour, Y. 2014. New records of two grass flies species (Diptera: Chloropidae) from Iran. Journal of Entomological Society of Iran, 33(4): 79-80.
- Karimpour, Y. 2015. First report of *Calamoncosis similis* (Dip.: Chloropidae) from Iran. Journal of Entomological Society of Iran, 35(3): 91-92. (In Persian with English summary).
- Lotfalizadeh, H., Delvare, G. & Rasplus, J.Y. 2007. Phylogenetic analysis of Eurytominae (Chalcidoidea: Eurytomidae) based on morphological characters. Zoological Journal of the Linnaean Society, 151(3): 441-510.
- Noyes, J.S. 2015. Universal Chalcidoidea Database. World wide web electronic publication. 2015. <http://www.nhm.ac.uk/chalcidoids>. Accessed on 02 October 2015.
- Thuróczy, C. 1992. The types of Chalcidoidea described by Hungarian authors, preserved in the Hungarian Natural History Museum. Folia Entomologica Hungarica, 52: 123-179.
- Zerova, M.D. 1976. Hymenoptera. Part 6. Family Eurytomidae; subfamilies Rileyinae and Harmolitinae. Fauna SSSR. Vol. 110. Academy of Science of the USSR, Zoological Institute, St. Petersburg, 1-230. (In Russian).
- Zerova, M.D. 1978. *Hymenoptera Parasitica*. Chalcidoidea -Eurytomidae. Fauna Ukrainy. Academy of Science of Ukraine USSR, Institute of Zoology, Kiev, 1-465. (In Ukrainian).

Short Report**First record of *Tetramesa phragmitis* (Hym.: Eurytomidae) in Iran****Yunes Karimpour**

Department of Plant Protection, Faculty of Agriculture, Urmia University, Urmia, Iran

Corresponding author: Yunes Karimpour, email: y.karimpour@urmia.ac.ir

Received: Dec., 17, 2016

5 (1) 99-102

Accepted: Jan., 09, 2018

Abstract

The common reed wasp, *Tetramesa phragmitis* (Erdös, 1952), is newly recorded from Iran. It was collected during surveys on biocontrol agents of common reed, *Phragmites australis* (Cav.) (Poaceae), in the West Azarbaijan province, Urmia. The species is belonged to Trans-Palaearctic region.

Keywords: common reed wasp, *Tetramesa phragmites*, Urmia
